

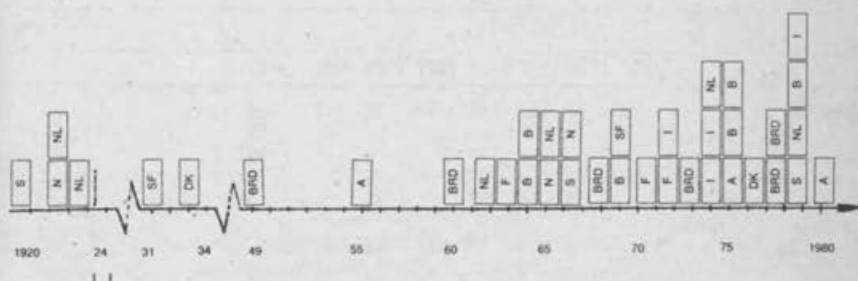
TEODOR GERŠAK

Problem zavračanja služenja vojaškega roka v državah EGS

(in osnove za reševanje tega v posameznih državah)

V državah zahodne Evrope se je v drugi polovici sedemdesetih let izredno naglo povečevalo število tistih, ki zavračajo služenje mirnodobnega vojaškega roka. Pojav ni nov in je dosti starejši, kot mislimo. Po statistikah, ki so jih vodile o tem nekatere države, je problem narasel takoj po prvi svetovni vojni. V začetku so pojav izenačevali z dezerterstvom, v dvajsetih letih pa najdemo na Švedskem prve poskuse, da bi pojav legalizirali. V obdobju med vojnami zasledimo zametke bodoče zakonske osnove za liberalizacijo pojava tudi v Norveški, Nizozemski, Finski in Danski. Prva država, ki je po drugi svetovni vojni zavzela stališče do tega pojava, je bila Avstrija leta 1955. Po šestdesetem letu, ko je iz tega nastajal v Evropi politični problem, pa je skoraj večina evropskih držav izdelala zakonsko osnovo za premostitev problema. Rešitve so bile sicer zelo različne.

Uvajanje dekretov in zakonov za liberalizacijo in konsultacijo odklanjanja vojaške službe v posameznih evropskih državah*

Legenda: A = Avstrija, B = Belgija, BRD = ZR Nemčija, DK = Danska, F = Francija, I = Italija, N = Norveška, NL = Nizozemska, S = Švedska, SF = Finska

* Izvori: Max-Planck-Institut, 5. Okt. 1976; Bericht des Rechtsausschusses des Europarates zur Rechtsstellung des Wehrdienstverweigerers in den Mitgliedstaaten des Europarates von 1967 in Conscientious Objection to Military Service in Europe, Study submitted by the Quaker Council for European Affairs (1, Europarat, Strasbourg, 27. August 1981).

Nekatere države so pojav postopno liberalizirale in uveljavile pravico do zavračanja služenja vojaškega roka najprej tako, da ni bilo treba nositi orožja med služenjem vojaškega roka, pozneje pa so to opuščali in uvajali služenje tako imenovanega civilnega vojaškega roka. Druge države pa so še naprej odbijale liberalizacijo pojava in še danes v nekaterih evropskih državah razglašajo mladeniče, ki nasprotujejo služenju vojaškega roka, za sovražnike in obsojajo na zaporne kazni celo do 3 let. Prav tako so morale tudi države, ki so zavzemale do problema liberalno stališče, zaradi stalno naraščajočega števila »zavračancev« restriktivno ukrepati.

Vzroki za ta pojav so zelo različni, od osebnih, etičnih, verskih, ideoloških, političnih do drugih vzrokov. Toda kljub temu ni namen članka, da bi analizirali ta pojav, ampak da bi predstavili tipične rešitve problema. Opozorili bi le na dejstvo, da ekspanzije pojava ni možno povezovati z oceno potrebnosti armade in pripravljenostjo prebivalcev na oboroženi odpor proti agresiji. Sicer takšne raziskave izvajajo samo v šestih evropskih državah in tudi tam niso vsakoletne niti hkratne, vendar številke in diagrami, ki so na razpolago, ne kažejo zveze med pojavi. Stališča do armade so dokaj ustaljena, saj variirajo samo za kak odstotek, medtem ko diagrami zavračevalcev vojaškega roka naglo rastejo. Edini državi, kjer je bil ta trend v rahlem »padanju«, sta Avstrija in ZR Nemčija, pa tudi tukaj je bilo pričakovati večje razlike.

Pozitivna mnenja anketiranih o potrebah po armadi:

		1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
		v %												
Švedska	S* J	-	71	78	75	75	78	73	75	-	73	73	79	75
Nizozemska			93	83	84	80	80	82						86
ZR Nemčija									63	68	62	66	50	58
Danska														
Avstrija		52											79	71
Norveška									75					
		v %												
		1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982					
Švedska	S J	75	72	68	68	71	72	72 73	78 78					
Nizozemska									82					
ZR Nemčija		74	79		78		75							
Danska			69	75	77		78							
Avstrija														
Norveška					79	84	86	81 (feb.) 85 (sept.)						

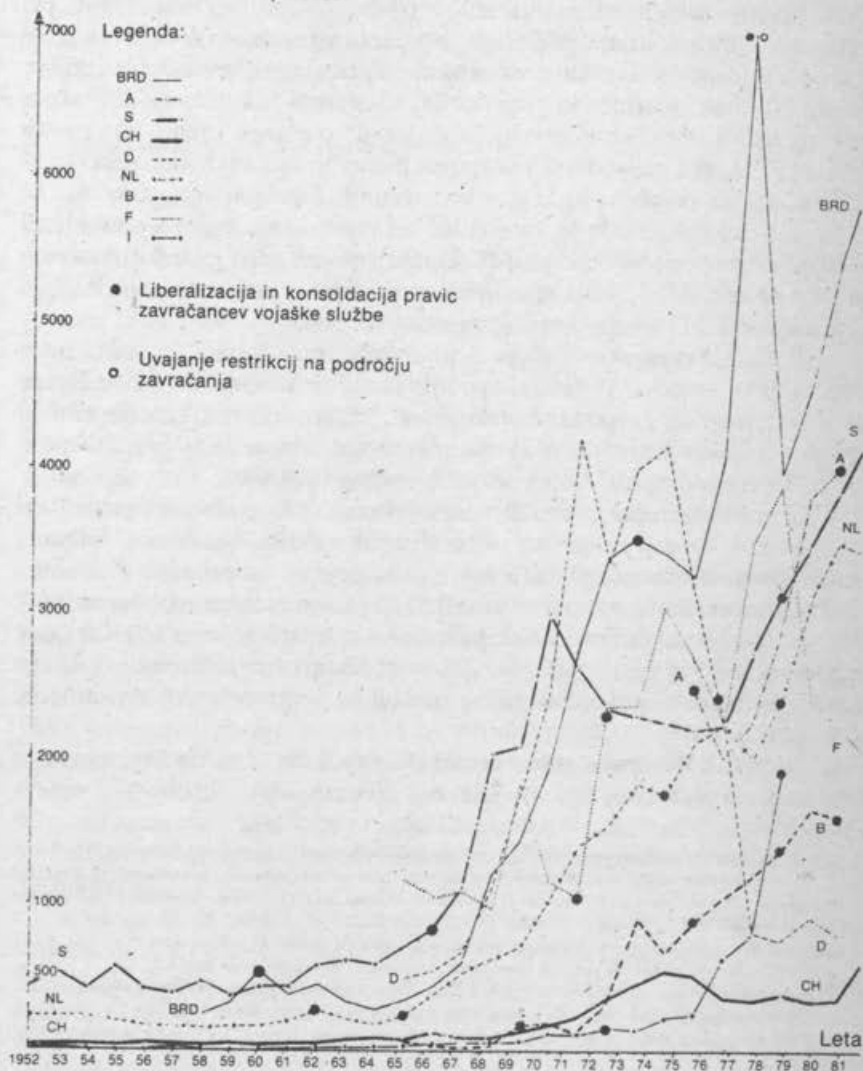
* Oznaki S in J pri Švedski pomenita spomladno in jesensko raziskavo.

Največ »zavračancev« je evidentiranih v ZR Nemčiji (1/7 nabornikov), toda glede na velikost armade in trajanje vojaškega roka in število rekrutnih nabornikov ta številka ni dosti večja od števila zavračancev npr. v Avstriji (1/10 letnih nabornikov), Švici, Nizozemski. Absolutni trend

zavračanja v Evropi je še vedno v porastu, čeprav glede na rešitve že opazamo zmanjševanje števila v posameznih državah, kar je tudi razvidno iz priloženega grafikona, ki prikazuje rešitve in restrikcije v posameznih državah.

Trend zavračanja vojaškega roka v posameznih državah

Absolutne številke prosilcev

Izvor: Karl W. Haltiner, doktorska disertacija *Gesellschaftliche Legitimierung und partizipatorisches Verhalten im Milizwehrbereich der Schweiz*, Izdajatelj Verlag Huber AG, Frauenfeld 1985, str. 14. Op. avtorja: pri BRD (Zvezni republiki Nemčiji) je grafikon prikazan v razmerju 1:10.

Premostitev problema, kot je razvidno iz grafikona, v nobeni državi ni bila enkratna. Rešitve med državami pa tudi niso enotne. Nekatere države so priznavale odklonitev samo iz verskih razlogov, druge tudi iz razlogov krize vesti, etičnih, pozneje pa tudi iz drugih razlogov. Rešitve v posameznih državah obsegajo tako možnosti služenja vojaškega roka brez orožja kot služenja tako imenovanega civilnega vojaškega roka v različnih družbenih resorjih in spet z različnim trajanjem službe v posameznih državah. Tudi upoštevani motivi so bili zelo različni. Zaradi te neenotnosti pri premagovanju stalno naraščajočega problema v posameznih državah ga je Evropska gospodarska skupnost poskušala poenoteno rešiti. Leta 1967 je izdala posebne smernice in priporočila, s katerimi je želela urediti odnos in obveznosti oseb, ki nasprotujejo služenju vojaškega roka.¹ Po desetih letih je Evropska gospodarska skupnost ponovno razpravljala o rešitvah in uresničevanju skupnih smernic v posameznih deželah. Takrat je bilo še mnogo dežel, ki so bile še zelo daleč od poenotenja zadeve s standardi Evropske gospodarske skupnosti. Parlamentarni zbor je tedaj ponovno potrdil smernice iz 1967. leta in zaprosil države, naj svojo zakonodajo uskladijo s sklepi Evropske gospodarske skupnosti.²

Kljub zahtevam evropskega parlamenta ta problem še vedno niso zadovoljivo premostili v Grčiji, Španiji, Turčiji, na Cipru in v Švici. Druge članice Evropske gospodarske skupnosti, razen držav, v katerih nimajo splošne vojaške obveznosti (Velika Britanija, Irska, Islandija, Lichtenstein, Luksemburg in Malta), so problem premostitve.

V vzhodnoevropskih socialističnih državah se ta problem v primerjavi z Zahodom še ni reševal na ravni širše skupnosti. Odklonilna gibanja dejansko niso bila nikoli tako množična, čeprav so primeri. Zakonska podlaga za možnost zavrnitve vojaškega roka je izdelana zazdaj samo v Nemški demokratični republiki, pa tudi tukaj le bolj teoretično. Kar pa je hujše v teh državah, so posledice, ki prizadenejo »zavračance« vojaškega roka, saj imajo te poleg kazenskih sankcij še politične večdimenzionalne razsežnosti.

V državah Evropske gospodarske skupnosti sta se na podlagi smernice izoblikovala dva osnovna modela uresničevanja pravic do odklanjanja

¹ Empfehlung 478 der Parlamentarischen Versammlung des Europarates od 26. januar 1967, Dokument 2170, S. 1-4.

a) Vsem vojaškim obveznikom, ki zaradi vesti ali religioznih, etičnih, moralnih, humanitarnih ali filozofskih prepričanj ali zaradi podobnih motivov nasprotujejo vojaškim obveznostim, naj se zajamči subjektivna pravica do oprostitve vojaških obveznosti.

b) Vojaške obveznike je treba takoj po prvi rekrutaciji seznaniti s to pravico do nasprotovanja.

c) Priznanja za nasprotovanje vojaškim obveznostim izdajo organi, ki so popolnoma neodvisni.

d) Vsak prosilec ima pravico do odvetnika, priče in do poslušanja v procesu za priznavanje oprostitve vojaškega roka.

e) Odklonilec rednega vojaškega roka se do odločbe o njegovi prošnji ne vpokliče v vojsko.

f) Urediti se mora civilna vojaška služba, ki bo za odklonilca vojaške dolžnosti trajala kakor normalna vojaška dolžnost.

g) Zajamčeni morata biti tako finančna kot tudi socialna enakopravnost odklonilcev rednega služenja vojaškega roka v primerjavi z rednimi vojaki.

h) Vlade članice naj zajamčijo, da bodo odklonilci vojaških obveznosti opravljali naloge v okviru socialnih ali splošnih nalog ob upoštevanju prošnje manj razvitih držav.

² Empfehlung 816 (1977) der Parlamentarischen Versammlung des Europarates od 7. Oktober 1977.

služenja vojaškega roka: prvi se nanaša na preizkus prepričanja resničnosti krize vesti vojaškega obveznika, ki odklanja vojaški rok, drugi pa na pripravljenost imenovanega na posledice, ki izhajajo iz tega.

V prvem, ki se uporablja v Avstriji, pa tudi v nekaterih drugih evropskih državah, posebna državna komisija posluša in izpraša odklonilca. V drugem, ki je razširjen v Franciji, proučujejo pripravljenost na posledice, ki jih prevzemajo z opredelitvijo za civilne vojaške obveznosti.

Večina evropskih držav je izbrala rešitve nekako med obema. Med njimi je tudi Zvezna republika Nemčija, ki je uzakonila kombinacijo procesa izpraševanja in potrjevanja pripravljenosti na posledice.

Avstrijski model – preverjanje dejstev

V Avstriji po posebnem proučevanju vsakega primera odloča o resnosti odločitve vojaškega obveznika, ki nasprotuje služenju vojaškega roka, v imenu države posebna komisija za civilne in vojaške obveznosti. Pravica do odklanjanja vojaških obveznosti je uzakonjena z 9. členom zvezne ustave, ki se glasi: »Vsak moški avstrijski državljan mora obvezno služiti vojaški rok. Tisti, ki zaradi vesti temu nasprotuje in je te dolžnosti tudi razrešen, mora odslužiti nadomestno dolžnost.«

Ta ustavni člen so Avstrijci konkretizirali 23. 10. 1980 z drugo točko Pravilnika o civilni vojaški službi. Po tem pravilniku se vojaški obvezniki lahko razrešujejo vojaških dolžnosti, če iz resničnih razlogov krize vesti nasprotujejo uporabi oborožene sile proti drugim ljudem in bi zaradi tega pri služenju vojaškega roka prišli v težko duševno krizo. Takšni vojaški obvezniki lahko namesto vojaškega roka odslužijo civilni vojaški rok. Podrobnosti procesa priznavanja in izpolnitve pogojev za služenje civilnega vojaškega roka so navedene v dodatnih določbah pravilnika.

Po drugi točki Pravilnika o civilni vojaški službi je prvi pogoj za priznavanje nasprotovanja vojaškim obveznostim duševni razlog krize vesti, pri čemer se od leta 1974 ne obravnavajo več posebej religiozni razlogi nasprotovanja. Med te razloge prištevajo samo tiste, ki bi povzročali pri nabornikih težko duševno krizo. Ti razlogi se morajo dokazovati s tem, da nabornik, ki odklanja vojaško obveznost, ne bi bil ob morebitni samoobrambi zmožen uporabiti orožja. Tudi izpodbijanje je možno samo z argumenti.

Razloge krize vesti, zaradi katerih odklanja vojaško obveznost, mora prosilec navesti v prošnji, ki jo naslovi na vojaško teritorialno poveljstvo. Prošnji je treba dodati izjavo o sprejemu civilnega vojaškega roka. Rekrutno sposobni naborniki lahko prošnjo vložijo takoj po rekrutaciji, medtem ko zdravstveno omejeno sposobnim v Avstriji ni treba služiti niti vojaškega niti civilnega roka. Prošnjo je možno vložiti še 10 dni po prejemu poziva za služenje vojaškega roka, po tem roku pa vojak nima več možnosti za odklonitev. Poleg nabornikov imajo to možnost tudi rezervni vojaški obvezniki.

Vložena prošnja avtomatično odloži poziv, o njej odloča posebna komisija za civilno služenje vojaškega roka, ki deluje v ministrstvu za notranje zadeve. Komisijo sestavljajo predsednik, njegov namestnik, ki sta obenem člana sodišča, predstavnik zveznega ministrstva za notranje zadeve kot poročevalec, dva člana, ki ju predlaga mladinska organizacija, zastopnik delodajalcev in delojemalcev in psiholog. Vsak prosilec pa lahko zahteva in predlaga v komisijo osebo, ki ji zaupa, ki pa nima pravico do glasovanja. Pooblaščenec mora predložiti senatu življenjepis prosilca in zbrati rezultate izvidov ter jih strniti v kratko poročilo. Delo senata poteka v javni razpravi, na kateri morajo biti prisotni prosilec in morebitne priče. Prosilec lahko pojasni svoja stališča, interpretira rezultate izvidov in utemeljuje določena dejstva. Člani komisije lahko v razpravi postavljajo vprašanja, o odločitvi pa glasujejo. Negativne odločitve mora komisija dodatno pojasniti. Odločba se izda prosilcu in vojaškim ustanovam. Praksa kaže, da je komisija v zadnjih letih odbila približno eno šestino vseh prosilcev, preostale vloge pa odobrila.

Proti negativni odločitvi komisije se lahko prosilec pritoži na nadkomisijo za civilno služenje vojaškega roka. Ta odloča kot poslednja upravna distanca pri ministrstvu za notranje zadeve. Njene odločitve ni možno izpodbijati s tožbami na upravnem sodišču. Če prosilec meni, da lahko dokaže, da so mu z odločitvijo komisije prikrajšane ustavne pravice, ima še zadnjo možnost pritožiti se na ustavno sodišče.

Civilni vojaški rok je možno v Avstriji služiti med 18. in 35. letom starosti. Traja 8 mesecev in se služi brez prekinitve. Traja enako dolgo kot redni vojaški rok, ki je sestavljen iz šestih mesecev rednega vojaškega roka in 2 mesecev obveznosti v rezervni sestavi armade. Pred letom 1974 je avstrijski vojak moral služiti 9-mesečni vojaški rok, mladeniči, ki so zavračali vojaško službo, pa 12-mesečni alternativni vojaški rok brez orožja.

Civilno vojaško dolžnost delijo na civilno dolžnost in izredno civilno dolžnost. Nobena ni všteta v vojaške formacije.

Civilni obvezniki ne spijo v kasarnah, vendar pa se lahko, če to potrebe službe zahtevajo, službeno razporedijo na delovno mesto po potrebi službe izredne civilne dolžnosti. Uživajo enak socialni status kot redni vojaki (dnevnice, denar za stanovanje, hrano, obleko, povrnitev potnih stroškov, socialno zavarovanje) in dobijo enaka finančna sredstva.

Delovni čas je odvisen od potreb delovnega mesta in usklajen z delovnim časom stalno zaposlenih. Z zgornjo mejo obveznosti sta zagotovljena samo potrebni prosti čas in počitek.

Tretji člen pravilnika o služenju civilnega vojaškega roka opredeljuje, da se obvezniki civilne službe lahko določijo za naloge, ki so v vseljudsko korist. Sem uvrščajo službo v bolnicah, reševalnih institucijah in službah, preprečevanje epidemij, službo socialne pomoči, pomoč v katastrofah, civilni zaščiti in dela pri civilni obrambi, urejanje in vzdrževanje voda, izgradnjo, vzdrževanje in čiščenje cest, melioracije, vzdrževanje in zaščito

gozdov, odstranjevanje smeti in označevanje državne meje. Njihovo delo pa ne sme vsebovati uporabe nasilja do drugih ljudi.

Civilna služba se opravlja v javnih in zasebnih ustanovah, ki jih vojaško teritorialna poveljstva priznajo kot možne za nosilce izvajanja civilne službe. Pri dodelitvi delovnega mesta v civilni službi se po možnosti upoštevajo tudi osebne želje prosilca in njegove sposobnosti. Več kot 50 odstotkov avstrijskih obveznikov civilne službe je v preteklih letih služilo civilni vojaški rok pri Rdečem križu. Po uvedbi civilne službe je v prvih dveh letih primanjkovalo delovnih mest; od leta 1980 je za potrebe civilne službe na razpolago 3664 civilnih delovnih mest.

Francoski model – pripravljenost na posledice odklonitve

V primerjavi z Avstrijo je v Franciji odklanjanje služenja vojaškega roka možno le, če je odklonilec pripravljen odslužiti dvakrat daljši civilni vojaški rok.

Pravica do odklonitve vojaške obveznosti v Franciji ni ustavno opredeljena, ampak samo pravno zajamčena s pravilnikom o vojaški službi. Po 116. členu tega pravilnika so oproščeni vojaške obveznosti vsi tisti, ki se iz razlogov lastne vesti imajo za nasprotnike uporabe orožja in so v smislu vojaške obveznosti pripravljeni odslužiti civilno službo. Nekdanji prvi pogoji, ki je veljal do sprejetja novega zakona (8. 7. 1983), da se obveznik, ki odklanja služenje vojaškega roka iz verskih ali filozofskih razlogov, razglasi za nasprotnika uporabe osebne orožja, je odpadel.

Nabornik, ki odklanja služenje vojaškega roka, mora napisati vlogo ministrstvu za obrambo in v njej navesti razloge, zaradi katerih ne bi mogel izpolnjevati svojih vojaških obveznosti in nositi orožja. Odklanjanje vojaške službe je dovoljeno nabornikom in rezervistom, vojakom na odsluženju vojaškega roka pa je prepovedano. O rešitvi prošnje brez preverjanja zavestnosti odločitve odloča minister za obrambo. Zoper negativno ministrovo odločitev se lahko obveznik pritoži pri »Tribunal administratif«, ti pa odločajo o pritožbi po hitrem postopku. Postopek tudi tukaj odloži vpoklic v vojsko.

V Franciji je letno približno med 800 in 1000 vlog za odklanjanje vojaških obveznosti. To je približno 0,5 odstotka števila vojaških nabornikov letnega kontingenta. V letu 1983 je bilo odbitih 1/5 prosilcev, medtem ko so bile preostalim prošnje odobrene.

Civilna služba traja v Franciji 24 mesecev, kar je dvakrat toliko kot redno služenje vojaškega roka. S tem država od odklonilca vojaške službe zahteva, da nosi posledico. Z daljšim trajanjem ta prevzema funkcijo selekcije, saj se opredeljujejo samo najbolj prizadeti.

Obvezniki civilnega vojaškega roka se zaposlujejo samo v civilnih ustanovah. Delovna mesta zasedajo v državni upravi, v komunah, in, če je njihovo delovanje v interesu celotne družbe, tudi v zasebnih in socialnih

ustanovah. Pravilnik izrecno predvideva, da mora biti služenje civilnega vojaškega roka družbeno koristno, lahko pa je tudi nevarno.

Opravljanje civilne službe je bilo doslej tako organizirano, da so naborniki civilne službe prvo leto odslužili v nacionalni upravi gozdov ali v drugih državnih upravah, medtem ko so drugo leto civilno službo opravljali pri zasebnih organizacijah po želji obveznika. Mnogi od njih so opravljali svoje dolžnosti v državnih in zasebnih bolnicah.

Ob morebitni vojni civilni obvezniki opravljajo dela nacionalnega pomena, ta pa morajo zagotoviti enakost tudi glede nevarnosti z rednimi vojaki.

Pripadniki civilne službe se morajo podrežati delovni disciplini in notranjemu redu organizacije, v kateri služijo. Naseljeni so v bližini delovnega mesta ali pa v stanovanjih, ki jih ima organizacija v ta namen. Po finančni plati so enakopravni s tistimi, ki služijo redni vojaški rok. Pravico do političnih in socialnih aktivnosti imajo samo po delovnem času, nimajo pa pravice do štrajka.

Model ZR Nemčije – kombinacija preverjanja dejstev in pripravljenosti na posledice

V ZR Nemčiji je odklanjanje vojaške službe od 1. 1. 1984 po novem zakonu urejeno s postopkom priznavanja in pripravljenostjo opravljati daljšo civilno službo.

Pravica do odklonitve služenja vojaškega roka je priznana s 466. členom zveznega zakona. Ta člen, ki govori o veri in svobodi prepričanja, ima tudi ostavek, ki ureja odklonitev vojaške službe: »Nihče nima pravice prisiliti nekoga do oborožene vojaške službe proti njegovemu prepričanju.«

Vojaške dolžnosti opredeljuje 12. odstavek 12. člena zvezne ustave in ureja civilno službo za odklonilce služenja vojaškega roka. »Kdor odklanja oboroženo vojaško službo zaradi prepričanja oziroma ugovora vesti, lahko opravlja nadomestno vojaško službo. Dolžina nadomestne službe naj ne bi presegala dolžine trajanja oboroženega vojaškega roka. Slednje ureja zakon . . .«

Priznavne postopke za odklonilce vojaške službe je do 1. 1984 urejal zakon o obrambni obveznosti, zdaj to ureja zakon o odklanjanju oborožene vojaške službe, medtem ko opravljanje civilne službe še ureja zakon o civilni službi.

Vzroki, ki se upoštevajo pri odklanjanju vojaške službe, so lahko religiozni, filozofski in humanistični. Treba je le utemeljiti, da se odklonilec upira meddržavni uporabi orožja in da je to v nasprotju z njegovim prepričanjem, ker bi takšno ravnanje povzročilo zlom njegove osebnosti, zaradi česar nasprotuje služenju vojaškega roka.

Vojaški obvezniki, ki želijo po 3. odstavku 4. člena zakona o odklanja-

nju vojaške obveznosti odkloniti služenje vojaškega roka, morajo vložiti prošnjo pri okrožnem vojaškem uradu. K prošnji morajo priložiti kratek življenjepis, razlago nagibov, zaradi katerih se odločajo za odklanjanje vojaškega roka, in policijsko spričevalo. K temu lahko prosilec doda še pismeno stališče tretje osebe do osebnosti prosilca in njegovega obnašanja, toda veljavno je le, če je ta oseba pripravljena o tem tudi poročati. Priznavni postopek se razlikuje po tem, ali gre za obveznika, ki vojaškega roka še ni odslužil, ali za vojaka oziroma rezervista.

O prošnji obveznika, ki še ni opravil vojaške obveznosti zaradi kakršnegakoli razloga, odloča zvezni urad za civilno službo in nalaga pristojnemu organu v zveznem ministrstvu za družino, mladino in zdravstvo izvedbo služenja civilne službe. Zvezni urad utemeljuje prošnjo na osnovi njene popolnosti, primernosti vzrokov za njeno utemeljitev in dopolnilnih dejstev, ki bi lahko utemeljevala dvom o resničnosti podatkov. Ob morebitni nepopolnosti in neutemeljenosti pravice do odklonitve vojaške službe prošnjo zavrnejo. Njena zavrnitev se lahko prekliče le na upravnem sodišču s tožbo, kar je pa tudi zadnja stopnja pritožbe. Če pa zvezi urad utemeljeno dvomi o resničnosti podatkov prosilca, dá prošnjo izpitnemu odboru za odklonilce vojaške službe. Ta odbor sestavljajo predstavnik ministrstva za obrambo, predsednik in dva častna člana. Predsednik mora biti sodni izvedenec, člana, ki ju delegirajo predstaviška telesa, morata izpolnjevati merila za porotnike. Prosilec mora biti prisoten na razpravi in utemeljiti zavestnost opredelitve. Odločitev se sprejme z večino glasov članov komisije. Proti odločitvi odbora je možen ugovor na izpitno zbornico. Ta je sestavljena enako kot komisija in odloča po enakih merilih. Njeno odločitev je možno spodbijati samo s tožbo pri upravnem sodišču. Prosilec je lahko vpoklican na služenje vojaškega roka šele po končanih pravnih postopkih. Zvezna vlada se zavzema za to, da bi se po postopku, veljavnem od 1. 1. 1984, prosilcem odobrile prošnje že v zveznem uradu za civilno službo in da se le ostanek neposredno zavrnenih obravnava naprej pred komisijo zbornice. Oblika izpita prosilca pred odborom je po mnenju zvezne vlade nepotrebna, ker je resnost odklonilca vojaške službe dokazana že s tem, da je pripravljen služiti civilno službo tretjino dlje kot vojaško službo.

Tudi za vojake in rezerviste v vsakem posameznem primeru velja preizkus ugovora vesti po že opisanem postopku pred izpraševalno komisijo. Njihovo prošnjo obravnava komisija po enakih merilih kot prošnjo za prosilce, ki vojaške službe še niso opravili. Proti odločitvi komisije je možna pritožba na zbornico, proti odločitvi zbornice pa je možno vložiti tožbo na upravno sodišče. Prošnja za odklonitev služenja vojaškega roka nima pri vojakih odlagalnega vpliva, zato jim uspe uveljaviti svoje pravice velikokrat šele po uporabi vseh sredstev.

Število prosilcev za priznavanje odklonitev vojaške službe narašča in je bilo 1980. leta 54.314 prosilcev, 1981. leta 58.090 prosilcev, 1982. leta pa 59.776 prosilcev. Kasnejši podatki niso objavljeni. Le dve tretjini vlog je

bilo priznanih, 1/3 pa ne. Število odobrenih vlog se je po veljavnosti novega pravilnika o odklanjanju vojaške službe opazno povečalo. Zvezno ministrstvo za obrambo je sicer 1978. leta prosilce anketiralo in ugotovilo, da 1/3 potencialnih odklonilcev ob morebitni daljši civilni službi ne bi odklanjala vojaškega roka, in to je tudi vzrok, da zdaj civilna služba traja 1/3 dlje kot vojaški rok.

Po mnenju zveznih nemških zakonodajalcev je pripravljenost na daljše služenje civilnega vojaškega roka resen filter samo za uveljavljanje pravice z resnimi razlogi. Zakonodajalec se je s tem pridružil odločitvi zveznega ustavnega sodišča iz leta 1978, ko je bilo rečeno, naj se resnost odklanjanja preizkuša s pripravljenostjo na služenje daljšega roka. Nemški zakonodajalci so se za zdaj odločili za kombinacijo obeh elementov, pri čemer naj bi bil poudarek na preizkusu vesti.

Obvezniki civilne službe opravljajo svojo službo v državnem in zasebnem sektorju in izpolnjujejo naloge splošne koristi. Delujejo na socialnih področjih in področju zaščite okolja in narave. Pri kasnejših spremembah zakonov o civilni službi je zvezna vlada nameravala civilno službo prvotno vključiti tudi v civilno zaščito, toda zaradi izrečenih pomislekov so to kasneje opustili. Skupno je v ZR Nemčiji okoli 53.000 delovnih mest za nabornike civilne službe. Civilna služba lahko predlaga delovna mesta v panogah, ki si jih želi. Obveznikov civilne službe pa je le okoli 40.000, tako da je 1/4 delovnih mest v civilni službi še vedno nezasedena. Delovna mesta so razdeljena po dejavnostih, število delovišč pa je naslednje:

Dejavnosti skupine	Število delovnih mest
01 Negovanje v oskrbnih službah	28.835
02 Obrtne dejavnosti	5.661
03 Vrtnarstvo in kmetijstvo	984
04 Trgovske in upravne dejavnosti	4.756
05 Preskrba	2.336
06 Dejavnosti za zaščito okolja	476
07 Transportne službe	1.775
08 Bolniški transport in reševalna služba	6.140
09 Individualna oskrba bolnih in poškodovanih	—
10 Individualna oskrba težko poškodovanih	1.177
Skupaj:	52.140

Civilni obvezniki so finančno in socialno izenačeni s svojimi kolegi v vojaški službi. V zadnjih letih več kot polovica obveznikov stanuje v poslovnem okolju.

Zanimivo pa je še opozoriti tudi na možnost, da si večina nabornikov civilne službe v ZR Nemčiji želi opravljati to službo zunaj domovine, na kar pa zvezni urad za civilno službo ne gleda naklonjeno.

Pregled rešitve nadomestnega služenja vojaškega roka v deželah članicah Evropske gospodarske skupnosti:

Belgija

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Priznani razlogi zavračanja:

Proces odobritve:

Nadomestno služenje vojaškega roka:

Trajanje nadomestnega služenja:

Način opravljanja:

Ciper

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Danska

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Priznani razlogi zavračanja:

Proces odobritve:

Nadomestno služenje vojaškega roka:

Trajanje:

Način opravljanja civilne službe:

Francija

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Priznani razlogi zavračanja:

Proces odobritve:

Nadomestno služenje vojaškega roka:

Trajanje:

Način opravljanja civilne službe:

Grčija

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Priznani razlogi zavračanja:

Da.

10 mesecev, 8 mesecev, če je enota stacionirana v ZR Nemčiji.

Možno.

Kriza vesti.

Preverjanje prizadetosti vesti pred 3-člansko komisijo.

Da.

a) Vojaški rok brez nošenja orožja 8-10 mesecev

b) Civilna služba:

– v zdravstvu in civilni obrambi 15 mesecev

– v socialni službi in kulturi 20 mesecev

– Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja.

– Civilna služba: delo v civilni zaščiti, zdravstvu, oskrba za stare in prizadete, delo v državnih ali zasebnih, kulturnih in socialnih institucijah.

Da.

26 mesecev.

Ni možno.

Da

9 mesecev.

Možno.

Kriza vesti.

Brez preverjanja prizadetosti; pregled prošenj zaradi formalnih pomanjkljivosti.

Da.

11 mesecev.

Dela v civilni obrambi in obrambi pred katastrofami, dela v gozdovih in individualna dela na socialnem in kulturnem področju.

Da.

12 mesecev.

Možno.

Kriza vesti.

Odloča minister za obrambo.

Da.

24 mesecev.

Civilna dela v državnih organih, komunah in na socialnohumanitarnem področju.

Da.

24 do 30 mesecev.

Možno.

Samo religiozni motivi.

Proces odobritve:
Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja:

Italija

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:
Priznani razlogi zavračanja:

Proces odobritve:

Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja:

Nizozemska

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:
Priznani razlogi zavračanja:
Proces odobritve:

Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja:

Norveška

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:
Priznani razlogi zavračanja:
Proces odobritve:

Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja civilne službe:

Ni predvideno preverjanje dejstev.
Da, ampak samo v oboroženih silah.
Dvakrat dlje od rednega vojaškega roka.
Služenje vojaškega roka brez obveznega nošenja orožja.

Da.
12 mesecev KOV in letalstvo, 18 mesecev mornarica.

Možno.

Verski razlogi, kriza vesti iz filozofskih in moralnih razlogov.

Odloča ministrstvo za obrambo po zaslišanju kandidata pred 5-člansko komisijo.

Da.

20 mesecev.

– Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja.

– Civilna služba: dela v civilni zaščiti, v naravi in gozdu, socialna dela in v šolstvu (delo z mladimi).

Da.

14 mesecev KOV, 14–17 mesecev mornarica in letalstvo.

Da.

Kriza vesti.

Odloča ministrstvo za obrambo po zaslišanju kandidata pred pooblaščen osebno ali komisijo.

Da.

19 mesecev.

– Civilna služba, organizirana na javnem in zasebnem področju.

– Delo v bolnišnicah, psihiatričnih ustanovah, domovih za ostarele, šolstvu (delo z mladino) in v muzejih.

– Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja ni možen.

Da.

12 mesecev KOV, 15 mesecev mornarica in letalstvo.

Možno.

Razlogi, vperjeni proti vojski.

Odloča ministrstvo za pravo po podatkih vojaško-policijskih uradov.

Da.

16 mesecev.

Delo v zdravstvu, kulturi, na socialnem področju (delovna področja ne smejo biti v zvezi z vojsko).

Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja ni možen.

Avstrija

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:
Zavračanje služenja vojaškega roka.
Priznani razlogi zavračanja:
Proces odobritve:
Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja civilne službe:

Portugalska

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:
Zavračanje služenja vojaškega roka:
Priznani razlogi zavračanja:
Proces odobritve:
Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja:

Švedska

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:
Zavračanje služenja vojaškega roka:
Priznani razlogi zavračanja:
Proces odobritve:
Nadomestno služenje vojaškega roka:
Način opravljanja civilne službe:

Švica

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:
Zavračanje služenja vojaškega roka:
Priznani razlogi zavračanja:
Proces odobritve:
Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje:
Način opravljanja:

Španija

Obvezno služenje vojaškega roka:
Trajanje vojaškega roka:
Zavračanje služenja vojaškega roka:
Proces odobritve:
Nadomestno služenje vojaškega roka:
Trajanje nadomestne službe:
Način opravljanja:

Da.
6 mesecev osnova + 2 meseca v rezervi.
Možno.
Križa vesti.
Prizadetost vesti preverja komisija.
Da.
8 mesecev.
– Socijalna dela, dela za splošno dobro.
– Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja ni možen.

Da.
16 mesecev KOV, 21–24 letalstvo, 24 mornarica.
Možno.
Križa vesti.
Preiskava na sodišču v mestu prosilca.
Predvidena civilna služba.
Enako kot redni vojaški rok.
Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja.

Da.
7,5 do 15 mesecev KOV in mornarica, 8 do 12 mesecev letalstvo.
Možno.
Odpor do armade.
Preiskava pred 7-člansko komisijo.
420 dni.
– Dela, ki so ob morebitni vojni in katastrofi pomembna za splošno dobro, socialna dela in dela v šolstvu.

Da.
49 tednov (redni vojaški rok 117 dni)
Možno.
Etični in religiozni.
Prizadetost krize vesti preverja komisija za rekrutacijo.
Da, ampak samo v armadi.
Enako kot redni vojaški rok.
– Vojaški rok brez obveznega nošenja orožja pri sanitetskih enotah in PL enotah.
– Predvidena civilna služba.

Da.
15 mesecev.
Križa vesti.
Prizadetost vesti preverja nacionalna komisija.
Predvideno.
Dvakrat daljše kot redni vojaški rok.
Delo v socialnih, zdravstvenih službah in dela za splošno dobro.

Turčija

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Da.

20 mesecev.

Ne.

Zvezna republika Nemčija

Obvezno služenje vojaškega roka:

Trajanje vojaškega roka:

Zavračanje služenja vojaškega roka:

Priznani razlogi zavračanja:

Proces odobritve:

Da.

15 mesecev.

Možno.

Kriza vesti.

Za tiste, ki še niso postali vojaki: odločitev pristojnega zveznega organa po vloženi prošnji.

za vojake in rezerviste: prizadetost vesti preverja 3-članska komisija.

Da.

20 mesecev.

– Dela v socialnih službah in po lastni želji dela v civilni obrambi in obrambi pred katastrofami.

– Možnost služenja v nerazvitih deželah.

– Služenje vojaškega roka brez obveznega nošenja orožja ni možno.

Nadomestno služenje vojaškega roka:

Trajanje nadomestne službe:

Način opravljanja civilne službe:

Velika Britanija, Irska, Islandija, Lichtenstein, Luksemburg in Malta niso uvedle splošne obveznosti služenja vojaškega roka.